

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีน เมืองหาดใหญ่จากอดีตถึงปัจจุบัน

Social and Cultural Change of Chinese Population in Hat Yai City from the Past to the Present

ศุภการ สิริไพศาล

ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์)

Supakarn Siripaisan

M.A. (History)

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Department of Social Science, Faculty of Humanities and Social Science, Thaksin University

อภิเชษฐ กาญจนดิฐ

ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์)

Apichest Kanchanadit

M.A. (History)

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Department of Social Science, Faculty of Humanities and Social Science, Thaksin University

พรชัย นาคสีทอง

ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์)

Pornchai Narksaithong

M.A. (History)

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Department of Social Science, Faculty of Humanities and Social Science, Thaksin University

สุมาลี ทองดี

น.บ.

Sumalee Thongdee

LL.B.

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Department of Social Science, Faculty of Humanities and Social Science, Thaksin University

Abstract

The objective of the study of the social and cultural change of the community of Chinese people on the Hat Yai City from the past until now was to study the condition of the change and its process in society and culture of the group of Chinese people in the Hat Yai

The result was that many Chinese people, settling down in Hat Yai, came from the ancestor who were labours constructing train rails in the southern area of Thailand during the time of King Rama 5. After constructing the rails many of them settled down in Hat Yai area, resulted that Hat Yai became one of the most important Chinese city communities in Thailand. There overseas Chinese people played a very important role in forcing the growth to Hat Yai from that day on. Since then they have hoped to find out the economic opportunities and have been faced with many "conditions" which have been like the important test to be settled down in this country. The tests from the state and society have been especially significant as the state and society themselves look at the arrival of Chinese people and their role with worryment. Sometimes the policy or laws of the state act have been the barrier to ways of and the jobs of City Chinese people in Hat Yai as well. Although the policy or the laws of the state and some social conditions have probably affected or threatened their ways of have lives, their ideas, their believes, their traditional cultures, and the jobs; they have proved themselves that they have had high potentials to "build" or to "be one part" of the change process or the harmonious process in society and culture to be one part of the government and Thai society. Even the processes or the political economic, and social context and the time condition may decrease or dilute "the Chinese type", the next generation of Chinese people in Hat Yai at the present time still succeed the Chinese social and cultural heritage. The "being Chinese" exists even though it gradually fades away and change to the "being Thai".

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนเมืองหาดใหญ่จากอดีตถึงปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงและกระบวนการเคลื่อนเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาวจีนในชุมชนเมืองหาดใหญ่

ผลการวิจัย พบว่า ชาวจีนจำนวนมากซึ่งตั้งรกรากในหาดใหญ่ มีพื้นฐานมาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นแรงงานในการก่อสร้างรางรถไฟสายใต้ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อการก่อสร้างรางรถไฟแล้วเสร็จ ชาวจีนเหล่านั้นต่างพากันตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่เป็นจำนวนมาก มีผลให้หาดใหญ่กลายเป็นชุมชนเมืองของชาวจีนที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย และชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านั้นเองที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนความเจริญมาสู่หาดใหญ่นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากในหาดใหญ่ ต่างมีความมุ่งหวังจะแสวงหาโอกาสในทางเศรษฐกิจ และต้องเผชิญหน้ากับ "เงื่อนไข" หลายประการที่เป็นเสมือนบททดสอบที่สำคัญในการที่จะตั้งถิ่นฐานในดินแดนแห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เงื่อนไขจาก "รัฐ" และ "สังคม" ที่นอกจากจะเฝ้ามองการมาถึงและบทบาทของชาวจีนด้วยความหวาดหวั่น ในบางโอกาสยังมีการออกนโยบายหรือข้อกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบ

อาชีพของชาวจีนในหาดใหญ่อีกด้วย แม้ว่านโยบายหรือกฎหมายของรัฐ และเงื่อนไขบางประการของสังคมจะมีผลกระทบหรือคุกคามต่อการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมไปถึงการประกอบอาชีพของชาวจีนในหาดใหญ่ แต่ทุกครั้งชาวจีนในหาดใหญ่ก็พิสูจน์ให้เห็นว่ามีความสามารถอย่างยิ่งในการ “สร้าง” หรือ “เข้าเป็นส่วนหนึ่ง” ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและสังคมไทยถึงแม้ว่าบางครั้งกระบวนการเหล่านั้นหรือบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมรวมถึงเงื่อนไขของเวลาอาจมีส่วนลดทอนหรือเจือจาง “ความเป็นจีน” ลงไปบ้าง แต่ลูกหลานจีนในหาดใหญ่ในปัจจุบัน ยังคงสืบสานมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ แม้ว่าจะเลือนรางและแปรเปลี่ยนจากความเป็นจีนไปสู่ความเป็นไทยแล้วก็ตาม

บทนำ

หาดใหญ่เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสงขลา ปัจจุบันมีฐานะเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่สุดของภาคใต้ จากจุดเริ่มต้นของชุมชนเล็กๆ ในปี พ.ศ. 2458 ที่ทางรถไฟสายใต้สร้างผ่านชุมชนเพื่อเชื่อมเส้นทางการค้าระหว่างสยามกับอาณานิคมมลายูของอังกฤษ โดยเฉพาะการค้าดีบุกและยางพาราซึ่งกำลังเป็นสินค้าที่ต้องการของโลกในขณะนั้น หาดใหญ่จึงกลายเป็นชุมชนที่มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก สภาพเศรษฐกิจของชุมชนที่เคยเป็นแบบพออยู่พอกินเริ่มเปลี่ยนไปกลายเป็นการผลิตเพื่อการค้า (Pan, 1988) กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญและส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนกระทั่งกลายเป็นเมืองขนาดใหญ่ คือกลุ่มชาวจีนซึ่งอพยพมาจากที่ต่างๆ เข้ามายังเมืองหาดใหญ่เพื่อประกอบอาชีพธุรกิจการค้า รวมทั้งยังเป็นผู้รับเหมาสัมปทานในการสร้างทางรถไฟที่ตัดผ่านชุมชนหาดใหญ่อีกด้วย ชาวจีนคนสำคัญ อาทิ เจียก๊กซี้ หรือ ขุนนิพัทธ์ จินนคร ได้เป็นผู้รวบรวมชาวจีน ทั้งจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง ฯลฯ เข้ามาสร้างทางรถไฟกลายเป็นผู้บุกเบิกและสร้างชุมชนหาดใหญ่ขึ้นมา (สุริวงค์, 2544)

อย่างไรก็ตามเมืองหาดใหญ่และชาวจีนซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนมาเป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นลูกและหลานต่างก็ต้องเผชิญกับภาวะการณ์และนโยบายทางการเมืองของภาครัฐที่มีผลกระทบต่อสังคม

วัฒนธรรมและการดำเนินวิถีชีวิต เช่น นโยบายการกีดกันชาวจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมองว่าชาวจีน คือ “ยิวแห่งบูรพาทิศ” หรือในสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีการประกาศรัฐนิยม ซึ่งเป็นนโยบายชาตินิยมที่มุ่งกีดกันและขัดขวางโอกาสในการทำธุรกิจของกลุ่มชาวจีนอย่างรุนแรง เหตุการณ์ทางการเมืองต่างๆ เหล่านี้ต่างส่งผลกระทบอย่างมากต่อชาวจีนที่อยู่อาศัยในประเทศไทย รวมทั้งในเมืองหาดใหญ่ด้วย แต่ภายหลังเหตุการณ์ต่างๆ ก็คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้เปิดรับเอาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจทางด้านอุตสาหกรรมและการค้าเป็นหลัก หาดใหญ่จึงมีสภาพไม่แตกต่างไปจากเมืองสำคัญๆ ทั่วประเทศนั่นคือการถูกกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เข้ามาเปลี่ยนแปลงสังคมทุกด้านทั้งในทางวัตถุและจิตใจ มีผลต่อเนื่องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยม โลกทัศน์ และวัฒนธรรมของผู้คน เกิดความขัดแย้งระหว่างบทบาทหน้าที่ของบุคคลและสถาบันต่างๆ ทางสังคม ส่งผลต่อระบบโครงสร้างและแบบแผนประเพณีดั้งเดิมของสังคม ในด้านจิตใจผู้คนต่างก็ถอยห่างออกจากศรัทธาและความเชื่อซึ่งเคยเป็นวัฒนธรรมหลักในการดำเนินชีวิตทำให้เกิดภาวะความเสื่อมถอยทางศีลธรรมและจริยธรรม

ชุมชนหาดใหญ่ซึ่งมีชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากอาศัยอยู่เกิดความเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของบ้านเมืองตามกระแสโลกาภิวัตน์ ประเพณีนิยมต่างๆ ของชาวจีนในหาดใหญ่ก็ได้ประยุกต์ให้เข้ากับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อทางพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืนและกลายเป็นความหลากหลายสมบูรณ์แบบของวัฒนธรรมไปในที่สุด ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างยังคงทอดมาถึงปัจจุบันโดยยังมีให้เห็นได้ อาทิ ประเพณีถือศีลกินเจ ประเพณีทิ้งกระจาด การฉลองตรุษจีน และวันสารทสำคัญต่างๆ รวมทั้งประเพณีการร่วมมือกันและกันในบรรดาลูกหลานชาวจีนทั้งในรูปแบบของการดำเนินกิจกรรมของสมาคมสำเนียงภาษา สมาคมตระกูลแซ่ สมาคมภูมิลำเนาด้งเดิมของบรรพชนและมูลนิธิต่างๆ ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาวจีนต่างๆ เหล่านี้ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของสังคมไทยโดยทั่วไปและเป็นส่วนหนึ่งซึ่งอยู่เคียงคู่กับชาวไทยเชื้อสายจีนตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ รวมทั้งเมืองหาดใหญ่ซึ่งถือกำเนิดมาจากชาวจีนและเป็นผู้พัฒนาเมืองมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ในงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นศึกษาถึงสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาวจีนในเมืองหาดใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญทางวัตถุและการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงและมีอิทธิพลอย่างมากในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่ หาดใหญ่จึงเป็นกรณีศึกษาที่ดีในฐานะเป็นเมืองที่ถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งเคยมีวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนแท้ดั้งเดิมกับการถูกกระแสความเปลี่ยนแปลงทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งจะกลายเป็นประเด็นหลักและน่าสนใจว่าชุมชนชาวจีนในหาดใหญ่ได้มีกระบวนการปรับตัวหรือการเคลื่อนเปลี่ยนทางสังคม ตลอดจนทิศทางและแนวโน้มของการดำรงไว้ซึ่งความเป็นสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทยจะดำรงอยู่และสืบทอดต่อไปหรือเกิดการปรับเปลี่ยนของวัฒนธรรมชุมชนสมัยใหม่อย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าและวิจัยเป็นรูปแบบของงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยการวิเคราะห์และใช้ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) ข้อมูลจากแบบสอบถามและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งการเก็บตัวอย่างข้อมูลแบบสอบถามและการสัมภาษณ์จะแบ่งกลุ่มคนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นบุคคลร่วมสมัยที่มีประสบการณ์เห็นความเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการที่เกิดขึ้นในเมืองหาดใหญ่ และกลุ่มบุคคลผู้มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ลงมา ซึ่งถือเป็นคนรุ่นใหม่ที่กำลังดำเนินชีวิตอยู่ในช่วงที่สังคมของเมืองหาดใหญ่เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ ซึ่งข้อมูลจากกลุ่มคนทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าวจะครอบคลุมถึงชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่ ทุกกลุ่มสำเนียงภาษา รวมทั้งเก็บข้อมูลบางส่วนจากชาวไทยท้องถิ่น (ปักยี่ใต้) ชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในหาดใหญ่เพื่อให้เห็นปฏิสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงในบริบทที่รอบด้าน ส่วนการนำเสนอผลงานวิจัยใช้การนำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์ตีความในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)

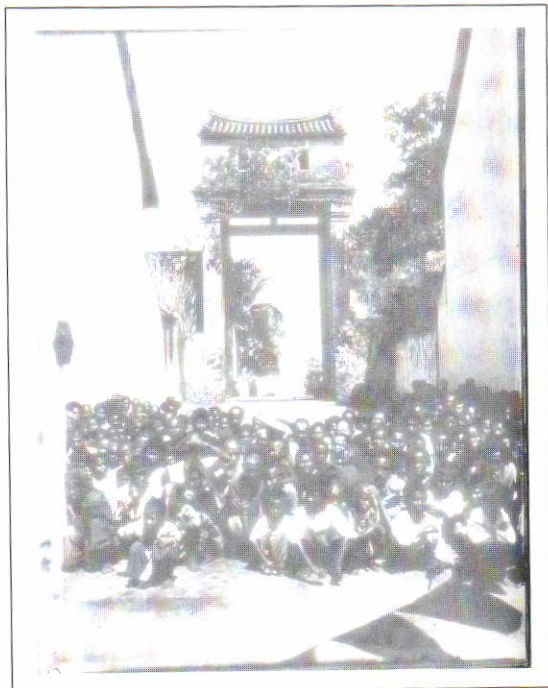
สังคมชาวจีนในหาดใหญ่ยุคแรก

ในอดีตเมืองสงขลาและเมืองหาดใหญ่เป็นเมืองที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะสงขลาจนถึงกับมีเจ้าเมืองเป็นคนจีน การสร้างบ้านแปลงเมืองได้คงลักษณะแบบจีน ซึ่งยังคงปรากฏให้เห็นได้ถึงปัจจุบัน ส่วนเมืองหาดใหญ่นั้น นับตั้งแต่มีทางรถไฟสายใต้ตัดผ่าน และมีการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล โดยมีขุนนิพัทธ์จีนนคร (เจียกซี้) และพวกพ้องชาวจีนได้ร่วมกันบุกเบิกสร้างเมืองหาดใหญ่ขึ้น สภาพสังคมและวัฒนธรรมของเมืองหาดใหญ่จึงมีลักษณะเป็นแบบสังคมจีนจึงอาจกล่าวได้ว่า ในระยะเริ่มแรกสภาพสังคมและวัฒนธรรมของหาดใหญ่เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมแบบชุมชนจีน

ภาพถ่ายเมืองหาดใหญ่เมื่อยุคแรกเริ่ม พ.ศ.2467

สังคมและวัฒนธรรมแบบจีนในหาดใหญ่นั้น ใน
ระยะแรก เป็นช่วงเวลาของกลุ่มชาวจีนอพยพหรือชาวจีน
โพ้นทะเลที่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นจีนไว้อย่างเหนียวแน่น
ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาจีนตามสำเนียงเดิมของตน
การพบปะติดต่อสังสรรค์เฉพาะกลุ่มพวกพ้องของตน
การแต่งกาย การกิน รวมถึงที่พักอาศัยเสมือนเป็นการยก
เมืองจีนมาไว้ที่หาดใหญ่ มีภาพถ่ายเมืองหาดใหญ่ปี
พ.ศ.2467 ที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างบ้านเรือนเป็น
ห้องแถวแบบจีนรวมทั้งป้ายประกาศและป้ายหน้าร้านค้า
ต่างๆ เป็นภาษาจีนทั้งหมด (สงบและลักษมี, 2542)
ในด้านสังคม เนื่องจากมีชาวจีนหลายกลุ่มภาษาและ
หลายตระกูลเชื้อพยพเข้ามาอาศัยรวมกันอยู่เป็นจำนวนมาก
ชาวจีนได้มีการรวมกลุ่มทางสังคมทั้งที่เป็นกลุ่มขนาดใหญ่
และกลุ่มขนาดเล็ก กลุ่มขนาดใหญ่ได้แก่ การรวมตัวเป็น
สมาคมจีน และมูลนิธิจีน ด้วยเหตุผลต้องการสืบหาคน
แซ่เดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน เพราะมีความเชื่อว่าจะ
ทำให้สืบสกุลได้ถูกและทราบที่มาของแต่ละคนว่ามาจาก
ตำบลใด เมืองไหนของประเทศจีนซึ่งเป็นการง่ายต่อการ
ทำความรู้จักและสามารถที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
 อีกทั้งยังส่งผลต่อจิตใจในด้านความเอื้ออาทร การจัด
ความกลัว การปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง
เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การสืบสานวัฒนธรรม
ดั้งเดิมบางประการของความเป็นจีนให้คงอยู่สืบไป การรวม
กลุ่มทางสังคมของชาวจีนในหาดใหญ่ยุคบุกเบิกดังกล่าว
ได้ปรากฏการจัดตั้งสมาคมและมูลนิธิจีนต่างๆ ได้แก่ การ

ชาวจีนอพยพในเมืองสงขลาสมัยรัชกาลที่ 5

ตั้งสมาคมชาวแต้จิ๋ว เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มชาวแต้จิ๋ว
กลุ่มเล็กๆ ประมาณปี พ.ศ.2497 สมาคมฮากกาหาดใหญ่
ตั้งขึ้นปี พ.ศ.2490 มูลนิธิจิงฮั่วสงเคราะห์คนชราอนา
ตั้งขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องจากการที่มีชาวจีนอพยพเข้ามา
ในหาดใหญ่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2459 เป็นจำนวนมาก ชาวจีน
บางคนไร้ที่อยู่อาศัย เวลาเสียชีวิตไม่มีสถานที่ฝังศพ
ขุนนิพัทธ์จินนกร (เจียกี้ซี้) ได้บริจาคที่ดินส่วนหนึ่งให้
เป็นสถานที่พักอาศัยของคนชราอนา และบางส่วนเป็น
ที่ดินสำหรับฝังศพเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ
เป็นสถานที่ฝังศพ นอกจากสมาคมและมูลนิธิจีนใน
หาดใหญ่ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วในภายหลังชาวจีนใน
หาดใหญ่ได้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสมาคมและมูลนิธิ
อีกหลายกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป อาทิ
สมาคมฮกเกี้ยนแห่งจังหวัดสงขลา สมาคมรวมมิตร
(บันชันซึก) สมาคมศิษย์เก่าศรีนครหาดใหญ่ สมาคม
กวงฮิวหาดใหญ่ สมาคมสตรีประสานมิตรหาดใหญ่
มูลนิธิมิตรภาพสามัคคี (ท่งเซี่ยเซียงตั้ง) มูลนิธิศิริธรรม

(เด็กเขียนเอง) มูลนิธิมงคลธรรมสงเคราะห์ประชา
หาดใหญ่ มูลนิธิเทิดทูนจิตรภาพการศึกษาและการกุศล
หาดใหญ่ (สมพร, 2542) เป็นต้น

การรวมกลุ่มทางสังคมของชาวจีนในหาดใหญ่
ดังกล่าว ในระยะเริ่มแรกมักเป็นการรวมกลุ่มชาวจีนที่พูด
ภาษาเดียวกัน เพื่อต้องการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
รวมทั้งปกป้องผลประโยชน์และประสานงานระหว่างชุมชน
ชาวจีนกับหน่วยงานของรัฐ สังคมของชาวจีนหาดใหญ่
อันเป็นผลมาจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มดังกล่าว ได้
สะท้อนภาพของระบบอาวุโส การสร้างเครือข่ายและสายใย
เป็นลูกโซ่ที่เชื่อมโยงและมีการพบปะสังสรรค์ร่วมกันดำเนิน
กิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน รวมทั้งยังแสดง
ให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และการดำเนิน
ชีวิตของชาวจีนโพ้นทะเลในหาดใหญ่ เช่น ความเชื่อและ
เลื่อมใสต่อองค์เทพหรือศาสนาเดียวกัน อาทิ ชาวไหหลำ
เลื่อมใสศรัทธาต่อเจ้าแม่ทับทิม ชาวจีนแคะหรือฮากกา
นับถือเทพเจ้ากวนอู และชาวจีนทุกกลุ่มภาษานับถือ
ในองค์พระโพธิสัตว์กวนอิม เป็นต้น

นอกเหนือจากเรื่องความเชื่อ ความช่วยเหลือ
เกื้อกูลกันแล้ว เครือข่ายในหมู่ชาวจีนที่เกิดขึ้นยังก่อให้เกิด
การดำเนินกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนร่วมทั้ง
ในหมู่ชาวจีนที่เกิดขึ้นยังก่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรม
บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนร่วม ทั้งในหมู่ชาวจีนและ
ชาวไทยการดำเนินงานดังกล่าวได้กลายเป็นตัวเชื่อมให้เกิด
ความเข้าใจอันดีระหว่างชาวจีนที่อพยพเข้ามาใหม่กับ
ชาวไทยพื้นเมือง และยังเป็นการปรับตัวเพื่อเรียนรู้
ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย แต่ก็ไม่ลืมที่จะอนุรักษ์
วัฒนธรรมดั้งเดิมแบบจีนของตน โดย ภูวดล ทรงประเสริฐ
(2546) ศาสตราจารย์ด้านจีนโพ้นทะเลศึกษาได้กล่าวถึง
สังคมของชาวจีนอพยพไว้อย่างน่าสนใจว่า “เป็นกลุ่มคนที่
เข้าใจและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี เพราะคนจีนรู้จัก
ยึดหยุ่นมีประสพการณ์สามารถหลีกเลี่ยง และประสานงาน
กับชนชั้นนำในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เพื่อให้เกิด
การผสมผสานกลมกลืน เกิดการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่
ร่วมกันด้วยความผาสุก”

สังคมและวัฒนธรรมของชาวจีนหาดใหญ่สมัยเปลี่ยน ผ่าน

นับตั้งแต่ชาวจีนรุ่นลูกจีนหาดใหญ่ที่เกิดในเมืองไทย
กระทั่งถึงปัจจุบัน พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม
ของชาวจีนหาดใหญ่รุ่นใหม่เหล่านี้ต่างก็มีเอกลักษณ์
ตามแบบฉบับเฉพาะของตนเอง จากความเป็นจีนแท้ทั้งใน
ด้านชาติพันธุ์ สัญชาติ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และ
ความเชื่อของคนจีนหาดใหญ่โพ้นทะเลได้แปรเปลี่ยนไป
เป็นลูกจีนในไทยที่ยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและ
สังคมแบบจีนในบางประการ อาทิ ประเพณีปฏิบัติตาม
ความเชื่อในเทศกาลสำคัญๆ และการพบปะสังสรรค์ใน
สมาคมจีน ซึ่งยังคงพบเห็นได้ ในขณะที่ความเป็นไทย
ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนอย่างมาก
ภาษาจีนทั้งที่เป็นสำเนียงตามบรรพบุรุษและภาษาจีนกลาง
ซึ่งเคยเป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายในการติดต่อสื่อสาร
ระหว่างกันทั้งภายในครอบครัวและในหมู่สมาคมจีนได้เริ่ม
เลือนหายไปจากสังคมจีนหาดใหญ่ พร้อมๆ กับ
หนังสือพิมพ์จีนและเอกสารภาษาจีนที่คนจีนรุ่นใหม่
น้อยคนที่สามารถอ่านได้ ความเป็นไทยพร้อมกับความ
ทันสมัยตามแบบตะวันตกทั้งในทางวัตถุและทางจิตใจได้
เข้ามาในหาดใหญ่ควบคู่กับการดำเนินชีวิตของชาว
หาดใหญ่รุ่นใหม่ ผลที่ตามมาคือความเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น วัฒนธรรมความเป็นจีนที่
เคยยึดติดกับความเชื่อแบบพุทธนิกายมหายาน ลัทธิเต๋า
และขงจื้อได้ถูกผสมผสานและแทนที่ด้วยความเชื่อที่
คล้ายคลึงกับคนไทยส่วนใหญ่อาจจะนับได้ว่าลูกหลานจีน
หาดใหญ่ทุกคนในปัจจุบันได้กลายเป็นชาวพุทธแบบ
คนไทยทั่วไปอย่างเต็มตัว ในขณะที่ความเชื่อแบบนิกาย
มหายานได้ถูกผสมผสานเข้าเป็นเพียงส่วนหนึ่ง สำหรับ
ประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบเนื่องกันมารวมทั้งวิถีชีวิตตั้งแต่
เกิดจนตายก็ได้ผ่านการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับ
ยุคสมัยและสภาพแวดล้อม ความหมายและนัยยะสำคัญ
บางประการในประเพณีบางอย่างเช่น ตรุษจีน สารทจีน
และเซ็งเม้ง ที่ต้องการให้ลูกหลานได้ระลึกถึงบรรพบุรุษ
และมีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอด

จนช่วยเหลือพึ่งพากันและกันในครอบครัว ซึ่งการรวมญาติพี่น้องในประเพณีดังกล่าวทำให้คนในตระกูลจำนวนมากมารวมตัวกันและกลายเป็นงานสำคัญที่มีความหมาย แต่เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะครอบครัวขนาดใหญ่ได้แยกออกไปเป็นครอบครัวเดี่ยว วิถีชีวิตของคนขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อแบบจีนดั้งเดิมบางประการได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ศิริกุล แซ่ลี้ม ชาวจีนเชื้อสายจีนในหาดใหญ่ ซึ่งปัจจุบันทำธุรกิจอาชีพค้าขาย ได้ให้ความเห็นไว้อย่างน่าสนใจว่า “ปัจจุบันความเป็นจีนได้กลายเป็นสิ่งนามธรรม วิถีชีวิตของชาวหาดใหญ่สมัยใหม่ไม่แตกต่างไปจากคนไทยทั่วๆ ไป คือ ผสมผสานจนไม่สามารถแยกแยะออกจากกันได้อะไรเป็นไทยเป็นจีน ความเข้าใจในความหมายและธรรมเนียมปฏิบัติแบบจีนเป็นเพียงความรู้แบบผิวเผิน แต่เข้าไม่ถึงแก่นแท้ของความหมาย ความเป็นจีนไม่ได้มีความหมายทางสังคมหรือเอื้อประโยชน์ให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่ชาวจีนเหมือนกับในสมัยก่อน ทุกวันนี้จึงถือว่าเป็นคนไทยเต็มตัวแต่ยังคงมีสำนึกแห่งความเป็นจีนเหลืออยู่บ้าง แต่ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร”

จากกล่าวได้ว่าพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวจีนหาดใหญ่สมัยใหม่ คือ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมและกาลเวลา ความเป็นไทยในด้านเชื้อชาติ ความรู้สึกนึกคิด สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อได้ถูกแทนที่เข้ามาพร้อมๆ กับการลดบทบาทของความเป็นสังคมจีนซึ่งถูกมองว่าเป็นสิ่งสร้างความแปลกแยกในสังคมในความทรงจำของชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากไม่น้อยที่รู้สึกถึงความแตกต่างและอับอายในวัยเด็กเมื่อใช้ชื่อสกุลเป็นแซ่แบบคนจีน นอกเหนือจากความเป็นคนไทยและวัฒนธรรมไทยที่ผสมผสานเข้ามาแล้วการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มุ่งเน้นความทันสมัย ความทันสมัย และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมแบบจีนเลือนรางและสูญหายไป ความเป็นจีนสำหรับคนจีนหาดใหญ่สมัยใหม่จึงคง

หลงเหลืออยู่เพียงนามธรรมเพราะสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนได้ถูกหล่อหลอมเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทยท่ามกลางยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบัน

จากจีนสู่ไทย : การปรับตัวทางวัฒนธรรมและสังคมสมัยใหม่

การดำรงสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนในหาดใหญ่ได้ดำเนินไปท่ามกลางการผสมผสานทางวัฒนธรรม อาทิ การแต่งงานกับคนท้องถิ่น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้นำมาสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกันแม้ว่าส่วนใหญ่ผู้ชายชาวจีนมีความต้องการให้เรียนรู้ในวัฒนธรรมจีนของตนมากกว่าที่ฝ่ายชายจะเรียนรู้ในวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตามลักษณะดังกล่าวได้นำมาสู่การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของไทย โดยบรรดาชาวจีนหาดใหญ่มองเห็นข้อดีของการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย โดยเฉพาะในยุคสมัยที่รัฐบาลต่อต้านชาวจีนและความเกลียดชังชาวจีนได้ทวีความรุนแรงขึ้น นำมาสู่การแบ่งแยก “ความเป็นไทย เป็นจีน” อย่างชัดเจนทั้งในสมัยรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยรัฐบาลชาตินิยม จอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยชาวจีนในหาดใหญ่จำนวนมากไม่น้อยได้ใช้การแต่งงานกับคนไทยเป็นช่องทางในการผสมกลืนกลายเป็นคนไทยให้เกิดขึ้นแม้ว่าจะเป็นภาระเพื่อปรับตัวตามสถานการณ์ จากการสัมภาษณ์ นายเติ่งเซียง แซ่ลี้ม ชาวจีนหาดใหญ่โพ้นทะเล อายุ 82 ปี ได้เล่าให้ฟังถึงเหตุผลที่เปลี่ยนสัญชาติมาเป็นคนไทยว่า “ความเป็นคนจีนทำให้ถูกเข้มงวดจากเจ้าหน้าที่ไทย จะทำมาหากินอะไรต้องหลบๆ ซ่อนๆ โดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้นเมื่อได้แต่งงานกับคนไทยและกฎหมายได้อนุญาตให้เปลี่ยนสัญชาติได้จึงขอเปลี่ยนมาใช้สัญชาติไทยโดยใช้ความพยายามอยู่หลายครั้งเพื่อให้ไม่รู้สึกถึงความแตกต่างและไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต ในขณะที่ภรรยาที่ไม่ขัดข้องที่จะต้องเรียนรู้ประเพณีจีน ส่วนตัวคุณเติ่งเองก็ซึมซับและเรียนรู้วัฒนธรรมไทยได้กระทั่งฟังและพูดภาษาไทยได้แต่เขียนและอ่านไม่ได้เพราะไม่ได้

เรียนอย่างจริงจังๆ” เมื่อถามถึงความรู้สึกในปัจจุบันได้รับคำตอบว่า “ความเป็นจีนยังคงอยู่ โดยธรรมเนียมและประเพณีจีนต่างๆที่เคยได้รับการปลูกฝังมายังคงดำเนินอยู่ในครอบครัวรวมทั้งความคิดถึงบ้านเกิดในประเทศจีนซึ่งได้กลับไปเยี่ยมหลายครั้งรวมทั้งได้ติดต่อกับญาติพี่น้องทางเมืองจีนอยู่เป็นประจำ”

วัฒนธรรมและสังคมแบบจีนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนในชาวจีนรุ่นที่ 3 ซึ่งเป็นลูกหลานจีนที่เกิดและเติบโตในเมืองไทยจนถูกเรียกขานเพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างว่า “คนไทยเชื้อสายจีน” ลูกหลานจีนหาดใหญ่ในรุ่นดังกล่าวได้เกิดและเติบโตขึ้นพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงของเมืองหาดใหญ่จากเดิมในช่วงก่อนปี พ.ศ.2500 วิถีชีวิตของชาวจีนและชาวไทยในหาดใหญ่ได้ดำรงอยู่ด้วยความเรียบง่ายโดยยึดถืออาชีพการเกษตรและการค้าเป็นหลัก ต่อมาเมื่อมีการขยายตัวของเส้นทางคมนาคมขนส่งทำให้เกิดการพัฒนาเมืองในหลายๆ ด้าน เช่น การเกิดขึ้นของโรงแรมทั้งในลักษณะของโรงเตี๊ยมในยุคแรกและโรงแรมทันสมัยในยุคต่อมา การปรับเปลี่ยนบ้านไม้เดิมกลายเป็นอาคารพาณิชย์ แบบตึกแถวรวมทั้งราคาที่ดินสูงขึ้นจากการซื้อขายเปลี่ยนมือกันอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีหลักฐานที่ยืนยันได้ว่าการเปิดคาสิโนขึ้นในหาดใหญ่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดึงดูด นักท่องเที่ยวจากมาเลเซียให้เข้ามาเล่น และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหาดใหญ่ให้มีจุดขายที่เด่นชัด โดยคาสิโนแห่งใหญ่ตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟ นอกจากนี้ยังมีการสร้างโรงภาพยนตร์แห่งแรกขึ้นในเมืองหาดใหญ่ชื่อ โรงหนังกิงส์ ซึ่งมีนายชีกิม หยง เป็นเจ้าของจากนั้น ก็มีการสร้างโรงภาพยนตร์ตามมออีกหลายโรงได้แก่ โรงหนังสุคนธรังส์ ของคุณพระเสน่ห์หามนตรี ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2480 โรงภาพยนตร์เฉลิมยงค์ของขุนนิพัทธ์จินนทร ตั้งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2482-2483 จากนั้นสถานบันเทิงอื่นๆ ได้เกิดขึ้นตามมาเป็นลำดับเช่นโรงภาพยนตร์สยา รวมทั้งไนต์คลับแห่งแรกซึ่งตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ.2505-2506 อยู่บริเวณหลังร้านอาหารแม่ทิพย์ในปัจจุบันและเป็นจุดเริ่มต้นของการที่เมืองหาดใหญ่ได้กลายเป็นศูนย์กลาง

ความเจริญเติบโตของภาคใต้ นอกจากนั้นผลพวงของการเดินทางและการติดต่อค้าขายที่สะดวกขึ้น ได้ทำให้โรงแรมขนาดเล็กหรือที่เรียกว่าโรงเตี๊ยมได้พัฒนาไปเป็นโรงแรมสมัยใหม่ มีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตหลายชั้น และมีห้องน้ำในตัวโดยโรงแรมในยุคเริ่มแรกที่ยังปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน คือ โรงแรมชินอา ชาวอย หอฟ้า รักไทย และอานนา (ศุติมาน, 2457)

โรงภาพยนตร์ยุคแรกในหาดใหญ่
ประมาณปี พ.ศ.2477

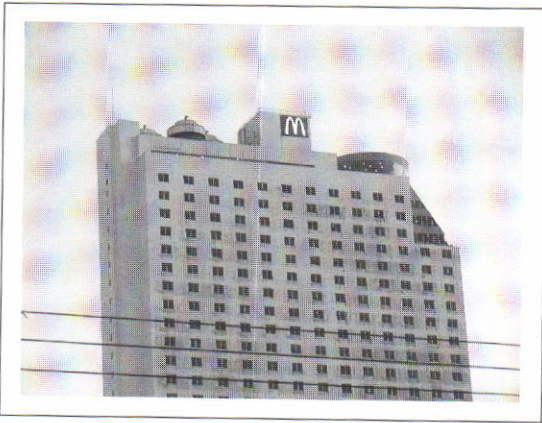
ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ.2504 หาดใหญ่ได้เป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศภายใต้ระบบทุนนิยมโลก โดยรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการลงทุนและการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง หาดใหญ่ได้ถูกกำหนดให้เป็นเมืองแห่งศูนย์กลางธุรกิจการค้าของภาคใต้ จากนโยบายดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเมืองหาดใหญ่อย่างมาก โรงโรงแรมทันสมัยหลายแห่งได้ถูกสร้างและพัฒนาขึ้นมา อาทิ โรงโรงแรมกิงส์ เมโทร แลคมทอง ยงดี เปรสิเดนซ์ หาดใหญ่ โมเต็ล จนกระทั่งในปี พ.ศ.2514 เศรษฐกิจของเมืองหาดใหญ่ได้ขยายตัวขึ้นอย่างมากจากการเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าและเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางธุรกิจข้ามชาติที่สำคัญอย่างพารา โรงโรงแรมทันสมัยขนาดใหญ่ได้ถูกสร้างขึ้นรองรับกับการขยายตัวของเมือง ได้แก่ โรงโรงแรมสุคนธรังส์ซึ่งมีบริการความบันเทิงอย่างครบวงจรทั้งในที่พัก ห้องอาหาร อาบอบนวด และสเนกเกอร์คลับ นอกจากนี้

ยังมีโรงแรมขนาดใหญ่อีกหลายแห่งถูกสร้างขึ้นตามมา ได้แก่ โรงแรมโมนิต โนรา เอเชียน อินทรา ลีการ์เดนที่ เอมบาสดอร์ สกาล่า รีเจนท์ จนกระทั่งถึงปัจจุบันหาดใหญ่ ได้กลายเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ โดยมีโรงแรมขนาดใหญ่และศูนย์การค้าต่างๆ เกิดขึ้นรองรับ อาทิ โรงแรมเจบี ไคมอนด์พลาซ่า เซ็นทรัล สุคนธา โรงแรมและห้างสรรพสินค้าลีการ์เดนที่พลาซ่า ห้างสรรพสินค้าโอเดียน โรบินสัน ไดอาน่า ฯลฯ และที่สำคัญหาดใหญ่ ยังได้ชื่อว่าเป็นสวรรค์ของผู้ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยว ยามราตรี เพราะมีทั้งไนท์คลับ บาร์ ผับ เซก อบอบนวด คาราโอเกะ ร้านอาหาร และสถานบันเทิงกลางคืนต่างๆ อีกเป็นจำนวนมาก หาดใหญ่ในการรับรู้และเข้าใจของ คนรุ่นวัยกลางคนจากทั่วทุกภูมิภาคได้เข้าใจถึงความเป็น เมืองบันเทิงที่นำมาสู่ประสบการณ์ การเที่ยวหาดใหญ่ ในเวลากลางคืน จากการสัมภาษณ์กลุ่มชายไทยอายุระหว่าง 45-60 ซึ่งไม่ประสงค์จะเปิดเผยนามได้ให้ข้อมูล ประสบการณ์และทัศนคติส่วนตัวที่น่าสนใจว่า “ประมาณ ปี พ.ศ.2522 เพื่อนๆ ประมาณ 4-5 คนชวนกันมาเที่ยว หาดใหญ่ โดยนั่งรถไฟมาจากราชบุรี ความคิดในขณะนั้น หาดใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวกลางคืนสำหรับผู้ชายที่มี ทุกอย่างครบครัน รวมทั้งมีให้เลือกทุกระดับชั้นอยู่กันว่า จะมีเงินมากน้อยขนาดไหน ตอนนั้นที่ดังที่สุดในหาดใหญ่ คือ อบอบนวดเจ้าพระยา โรงแรมโนราห์ พอวันรุ่งขึ้น ก็ชวนกันไปซื้อของในตลาดกิมหยง แล้วนั่งรถไฟกลับ” จากข้อมูลตัวอย่างดังกล่าวสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นของหาดใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งมีความ พยายามจะพัฒนาหาดใหญ่ให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ซึ่ง รัฐบาลตั้งเป้าหมายหลักไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวจาก มาเลเซียและสิงคโปร์ที่นิยมเดินทางเข้ามาทั้งแบบกลุ่ม และบุคคลเพื่อใช้บริการสถานบันเทิงในยามราตรีของ หาดใหญ่จากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมกลุ่มชาวจีนในปีนัง และสิงคโปร์ พบว่า มีชาวจีนสิงคโปร์และจีนปีนังที่ไป สัมภาษณ์สัดส่วน 8 ใน 10 คน เคยเดินทางเข้ามาใน หาดใหญ่แต่จุดประสงค์ของการเข้ามานั้น ได้รับคำตอบ ว่าเข้ามาท่องเที่ยวซื้อของของราคาถูกและไหว้พระ

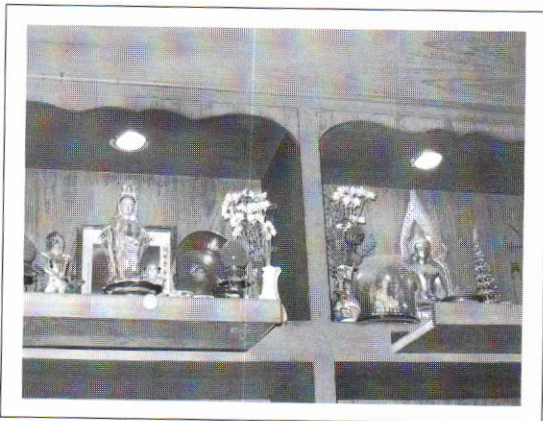
ไหว้เจ้าเนื่องจากเป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งน่าจะเป็นการ ปิดบังข้อมูลโดยมีข้อสังเกตว่า ในปีนังและสิงคโปร์ต่างก็ มีวัดและศาลเจ้าจีนเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะพบเห็นได้ใน แทบทุกหัวมุมถนนและสร้างได้วิจิตรสวยงาม การเดิน ทางเข้ามาไหว้พระไหว้เจ้าในหาดใหญ่จึงน่าจะเป็นข้ออ้าง อย่างหนึ่งแต่เหตุผลหลักคือการเข้ามาท่องเที่ยว ในสถาน บันเทิงยามค่ำคืนที่หาไม่ได้ในปีนังและสิงคโปร์มากกว่า

เมืองหาดใหญ่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็น ลำดับโดยในปี พ.ศ.2514 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้เข้ามามีวิทยาเขตขึ้นที่หาดใหญ่และดำเนินการจัดการ เรียนการสอนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การจัดตั้งคณะ แพทย์ศาสตร์และโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นที่ ยอมรับและเชื่อถือจากประชาชนทั่วทั้งภาคได้ ในทุกๆ ปี จะมีประชาชนจากทุกจังหวัดในภาคใต้เดินทางเข้ามา รักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลแห่งนี้เป็นจำนวนมาก และมี สถิติที่สูงขึ้นในทุกๆ ปี ความเจริญต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน หาดใหญ่ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมของชาวจีนเป็นอย่างมากจากเดิมที่ความเป็นจีน ได้เจือจางลงอย่างมากจากรุ่นที่ 2 ถึงรุ่นที่ 3 ประกอบ กับสภาวะแวดล้อมของเมืองหาดใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไป ภายใต้อิทธิพลแห่งความเจริญและการพัฒนาเศรษฐกิจ แบบทุนนิยมรวมทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบไทย ส่งผลให้ ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมแบบจีนดั้งเดิมได้ถูก ผสมผสานด้วยความเชื่อแบบไทย ดังจะเห็นได้ในปัจจุบันที่ ชาวไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่ต่างก็เคารพบูชาแบบผสม ผสานความเชื่อทั้งเทพเจ้าแบบจีน ความเชื่อแบบพุทธ มหายาน และความเชื่อแบบพุทธเถรวาท เหมือนกับคนไทย ทั่วไป ในบ้านชาวไทยเชื้อสายจีนเกือบทุกหลัง จะพบ หิ้งบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีทั้งเทพเจ้าจีนเจ้าแม่กวนอิม พระพุทธรูปรวมทั้งศาลเจ้าที่แบบจีนที่ตั้งอยู่กับพื้น(ตั้งอยู่) ลักษณะดังกล่าว แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากสังคมจีน ในสิงคโปร์ และปีนัง ที่ความเด่นชัดในเรื่องของชาติพันธุ์ และความเชื่อ แยกออกจากกันอย่างชัดเจนระหว่าง ชาวมลายู ชาวจีนและชาวจีนที่ไม่มีการปะปนกัน ไม่ว่าในทางหนึ่งทางใด (อภิเชษฐ, 2548) ชาวจีนในปีนัง

และสิ่งโปรต่างดำรงความเป็นจีนของตนไว้อย่าง
เหนียวแน่นเหมือนเมื่อครั้งบรรพบุรุษในรุ่นโพ้นทะเล แต่
ลักษณะดังกล่าวสามารถอธิบายได้จากเหตุผลความแตกต่าง
ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีบริบทต่างไปจาก
ประเทศไทย

สัญลักษณ์แห่งการพัฒนาและทุนนิยมในหาดใหญ่

การผสมผสานความเชื่อไทย-จีนในหาดใหญ่

สรุปผลการวิจัย

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าคน
จีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหาดใหญ่พร้อมๆ กับการ
เข้ามาของทางรถไฟสายใต้ในปี พ.ศ.2458 โดยชาวจีน
เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานหลักในการสร้างทางรถไฟ
สายใต้ เมื่อสร้างทางรถไฟแล้วเสร็จคนจีนเหล่านี้ได้
ลงหลักปักฐานอยู่อาศัยและประกอบอาชีพอยู่ในหาดใหญ่
และเนื่องจากมีชาวจีนเลือกที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ในหาดใหญ่
เป็นจำนวนมาก จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้มีลักษณะสภาพสังคม
และวัฒนธรรมเป็นแบบจีน ซึ่งอาจกล่าวได้เป็นรากฐานที่
สำคัญทางวัฒนธรรมที่ทำให้หาดใหญ่เป็นชุมชนที่มี
อัตลักษณ์ “ความเป็นจีน” อยู่ค่อนข้างชัดเจน

อย่างไรก็ตามพื้นที่ของเมืองหาดใหญ่และชุมชน
โดยรอบได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางวัฒนธรรมของรัฐไทย
มาโดยตลอดดังนั้นสภาพสังคม วัฒนธรรมและ ความเชื่อ
ของคนในพื้นที่จึงมีลักษณะที่ค่อนข้างจะแตกต่างไปจาก
สังคมชาวจีน ดังนั้นพัฒนาการของเมืองหาดใหญ่จึงเป็น
สิ่งที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง “รัฐ”
“สังคม” และ “ผู้คน” ซึ่งในที่นี้ก็คือชาวจีนอพยพและ
ลูกหลานของชาวจีนนั่นเอง เพราะจากประวัติศาสตร์ของ
เมืองหาดใหญ่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่าดินแดน
แห่งนี้ถูก “สร้าง” และ “พัฒนา” ขึ้นจากน้ำพักน้ำแรง
และความสามารถของชาวจีน” เป็นสำคัญ

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ สังคม และผู้คนนั้นมี
ผลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเมืองหาดใหญ่ เพราะ
สำหรับชาวจีนหาดใหญ่แล้ว เดิมทีพวกเขามีสถานะเป็น
เพียง “ชาวต่างชาติผู้อพยพ” ในสายตาของรัฐและ
“ผู้อาศัย” ในสายตาของคนไทยเท่านั้น การใช้ชีวิตของ
ชาวจีนหาดใหญ่ภายใต้สถานะดังกล่าวมีเงื่อนไขหลาย
ประการที่ชาวจีนเหล่านั้นต้องปฏิบัติตาม ซึ่งเงื่อนไขใหม่ ๆ
นั้นมีทั้งที่เกิดขึ้นจากสภาพสังคม วัฒนธรรม ที่แตกต่าง
ไปจากแผ่นดินเกิดของตน และเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากการ
กำหนดโดยรัฐเจ้าของดินแดนที่ชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัย
สำหรับชาวจีนอพยพแล้วเงื่อนไขเหล่านี้เป็นอุปสรรค
สำคัญที่จะทดสอบว่ามีความพร้อมเพียงใดที่จะก่อร่าง

สร้างตัวและลงหลักปักฐานในดินแดนใหม่ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในหาดใหญ่จึงจำเป็นต้องหาหนทางในการต่อสู้เอาชนะเงื่อนไขดังกล่าวเพื่อให้สามารถ “ผสม” และ “ผสมผสาน” ตนเองเข้ากับสังคมและรัฐใหม่ให้ได้โดยเร็วที่สุดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตบนแผ่นดินใหม่ต่อไป

นับตั้งแต่ยุคแรกของการตั้งถิ่นฐานในหาดใหญ่ ชาวจีนต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่หลากหลายโดยเฉพาะสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายของรัฐซึ่งแม้จะรู้ดีถึงคุณค่าและบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนแต่ก็ตั้งข้อรังเกียจและหวาดหวั่นต่อการดำรงอยู่ของชาวจีนในสังคมไทย จึงมักปรากฏว่าผู้นำรัฐบาลของไทยทั้งสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีท่าทีและทัศนคติที่ไม่ค่อยเป็นมิตรต่อชาวจีนซ้ำร้ายกว่านั้นยังมีการออกกฎหมายหรือนโยบายต่างๆ เพื่อควบคุมชุมชนชาวจีนในไทยให้อยู่ภายใต้การควบคุมของอำนาจรัฐอย่างเข้มงวดอีกด้วย เช่น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงมองชาวจีนว่าเป็น “อิฐแห่งบูรพาภิศ” และ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งมีกฎหมายหลายประการเพื่อกีดกันชนเชื้อชาติอื่นๆ เพียงเพื่อสร้างสังคมแบบ “ไทย” ตามอุดมคติของกลุ่มผู้นำรัฐบาลในขณะนั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของชาวจีนในประเทศไทยทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตามมิใช่รัฐบาลจะมีนโยบายที่ต้องการ “กีดกัน” ชาวจีนออกจากการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยเท่านั้น เพราะบางครั้งรัฐไทยก็มีนโยบายที่ใช้เพื่อ “ผสมและผสมผสาน” ชาวจีนเข้ากับสังคมไทยเช่นกัน เช่น การจัดระบบการศึกษาภายใต้การควบคุมของรัฐ ในระยะดังกล่าวจึงมีมาตรการหลายอย่างที่ภาครัฐกำหนดขึ้น เช่น การให้สิทธิพิเศษในการเข้ารับราชการให้แก่ผู้มีเชื้อชาติไทย การจำกัดอาชีพบางอาชีพไว้ให้คนไทย รวมไปถึงการจัดระบบการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มาตรการดังกล่าวมีผลทำให้ชาวจีนในไทยต้องเข้าสู่กระบวนการ “ปรับตัว” และ “เปลี่ยนแปลง” ครั้งสำคัญ ทั้งนี้ก็เพื่อให้มี “มาตรฐาน” ตามความต้องการ

ของรัฐ ซึ่งจะทำให้ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐมิใช่เป็นเพียงผู้อพยพหรือผู้อาศัยอีกต่อไป ซึ่งสำหรับชาวจีนในหาดใหญ่แล้ว การที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าวไม่ต่างไปจากกลุ่มชาวจีนในพื้นที่อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเช่นกัน

นอกเหนือจากเงื่อนไขที่กำหนดขึ้นโดยรัฐแล้ว เงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากสังคมที่ชาวจีนเข้ามาเป็นสมาชิกก็มีอยู่เช่นกัน เพราะถึงแม้ว่าหาดใหญ่จะเต็มไปด้วยชาวจีนแต่ก่อนหน้านั้นพื้นที่แห่งนี้ก็เป็นสังคมที่มีชาวไทยอาศัยมาก่อน ขณะเดียวกันพื้นที่รอบๆ หาดใหญ่ก็เป็นพื้นที่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและรัฐไทยมาอย่างยาวนาน ดังนั้นพัฒนาการทางสังคมของพื้นที่แห่งนี้จึงยังมีพื้นฐานของสังคมที่แตกต่างจากสังคมของชุมชนชาวจีนอยู่พอสมควร เช่น ในสังคมยังคงมีวัฒนธรรมและอิทธิพลของศาสนาพุทธนิกายเถรวาทผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมปรากฏอยู่

จากสภาพสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของหาดใหญ่ทำให้ชาวจีนหาดใหญ่จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้เกิดการผสมกลมกลืนเข้าสู่สังคมใหม่ ซึ่งในการศึกษาวิจัยนี้ทำให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของชาวจีนหาดใหญ่ เช่น การหันมารับอิทธิพลของศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและการเข้าร่วมในพิธีกรรมท้องถิ่นของชาวไทย และอาจจะรวมถึงการแต่งงานข้ามเชื้อชาติระหว่างชาวไทยกับชาวจีนซึ่งทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางเชื้อชาติขึ้นอีกทางหนึ่ง ผลพวงจากเงื่อนไขของรัฐและสังคมใหม่ที่ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาอาศัยอยู่ทำให้พวกเขาต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหลายประการทั้งทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ เพื่อให้สามารถเอาตัวรอดและดำรงชีวิตในสังคมใหม่ได้อย่างปกติ การปรับเปลี่ยนตัวเองดังกล่าวอาจทำให้ “ความเป็นจีน” ที่เคยเข้มข้นดังค่อยๆ เจือจางลงไปตามเงื่อนไขของกาลเวลาและบริบททางสังคม เพราะเมื่อเวลาแปรเปลี่ยนไปชาวจีนรุ่นก่อนที่เคยมีความคิดความเชื่อตามแบบฉบับของความเป็นจีนอย่างเคร่งครัดก็ค่อยๆ ล้มหายตายจากไป ในขณะที่กระบวนการ “สร้าง” ความเป็นไทยยังคงทำหน้าที่ของมันมาโดยตลอด จนอาจทำให้

ดูเหมือนว่าทุกวันนี้ “ความเป็นจีน” กลายเป็นเรื่องที่อยู่ห่างไกลออกไปจากลูกหลานชาวจีนในหาดใหญ่ทุกขณะถึงแม้ในทุกวันนี้ “ความเป็นจีน” ที่เหลืออยู่สำหรับลูกหลานชาวจีนหาดใหญ่อาจเป็นเพียง “จตุรรม” บางอย่างอะไรที่ไม่ต่างไปจาก “สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม” มากนัก ในขณะที่ “ความเป็นจีน” ในแง่ที่เป็น “เครื่องหมายทางเชื้อชาติ” ก็ค่อยๆ เจือจางลงไป ซึ่งไม่ว่าสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นจากเหตุผลอะไรก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาสิ่งหนึ่งที่พิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนคือ ไม่ว่ากาลเวลา และบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่ในที่สุดแล้วชาวจีนในหาดใหญ่ก็ยังสามารถจะผสมผสานตัวเองเข้ากับรัฐและสังคมใหม่ได้เป็นอย่างดีเสมอมา ซึ่งอาจจะเห็นได้จากภาพของกิจกรรมของชาวจีนหาดใหญ่ คือ “ทำพิธีไหว้ครุจีนและเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ในขณะที่เข้าร่วมทุกเทศกาลของทุกเชื้อชาติศาสนา ทั้งสาดน้ำสงกรานต์แบบไทย เข้าร่วมพิธีกรรมของศาสนาพุทธเถรวาทร่วม countdown ปีใหม่สากล ถ้าย้ายสินค้าในเทศกาลฮารีรายอของชาวไทยอิสลาม รวมถึงการใช้ภาษาอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ทั้งภาษาไทยและภาษาจีนเพื่อพบปะพูดคุยกับลูกค้านต่างชาติอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน”

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ความรู้และข้อมูลจากงานวิจัยควรได้รับการเผยแพร่ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งเผยแพร่ต่อสาธารณชน ทั่วไป เพื่อร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยเฉพาะความเป็นจีนในเมืองหาดใหญ่มิให้สูญหายหรือแปรเปลี่ยนไป

2. ความรู้จากงานวิจัยควรได้รับการบรรจุในหลักสูตรรายวิชาสังคมศึกษาทั้งในระดับ ประถมและมัธยมศึกษา เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนเกิดสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมและความหวงแหนในวัฒนธรรม วิถีชีวิตและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นมิให้เลือนหายไป

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อให้เกิด

องค์ความรู้ใหม่ที่ลุ่มลึกในเรื่องราวที่เกี่ยวกับท้องถิ่นศึกษา วัฒนธรรมศึกษา และจีนโพ้นทะเลศึกษาในประเทศไทย

คำขอบคุณ

งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2548 คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณ สวช. และกระทรวงวัฒนธรรมที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

บรรณานุกรมและบุคลากรกรม

- จิตรา ก่อนันทเกียรติ. (2538). ตี่งหน้งเกีย. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- เจ.วิลเลียม สกินเนอร์. (2529). สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2529.
- ชลอ บุญช่วย. (2532). ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา. ปรินญาณพนธ์สาขา ไทยคดีศึกษา.สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้,
- ดรณี แก้วม่วง และคณะ. (2542). “จีน : ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้” ใน สารานุกรมภาคใต้ เล่ม4. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ถ่องแท้ รณาสันต์.(2507). ชีวประวัติขุนนิพัทธ์จีนนครผู้พัฒนาเมืองหาดใหญ่. พระนคร : ไทยวิสินการพิมพ์.
- ทิษญา โขشنا. (2548). ศึกษาประเพณีในรอบปีและจริยธรรมจากประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ อำเภอ หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. ปรินญาณพนธ์สาขา ไทยคดีศึกษา. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พริ้นา บลูมฟิลด์. (2533). ความเชื่อชาวจีน. กรุงเทพฯ : ยินหยาง.

- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2546). ชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่. รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
_____. (2519). นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2475-2500. วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มลิวรรณ รักษ์วงศ์. (2543). กำเนิดและพัฒนาการของเมืองหาดใหญ่ พ.ศ. 2458-2484. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลักขมี จิระนคร. (2529). “นิพัทธ์จินนคร (เจียกซี้), ขุน” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 5.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุติมาน นฤมล วงศ์สุภาพ. (2547). เมืองหาดใหญ่ คนจีนกับการสร้างเมืองการค้าในภาคใต้. รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สงบ ส่งเมือง. (2536). ประวัติศาสตร์ภาคใต้. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
_____. (2522). การพัฒนาหัวเมืองสงขลา สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2310-2444. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สงบ ส่งเมืองและลักขมี จิระนคร. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สมพร เดชแก้วภักดี. (2542). การจัดองค์กรและบทบาททางสังคมของสมาคมและมูลนิธิจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ สาขาไทยคดีศึกษา. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2544). จีนทักษิณ วิถีและพลัง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- หลินปัน. (2540). อึ้ง ดี เกี้ย เรื่องราวของชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ.
- อภิเชษฐ กาญจนดิษฐ์. (2548). หนทางสู่อำนาจ: การเป็นผู้นำทางการเมืองของพรรคอัมโนมลายา ค.ศ.1946-1957. สารนิพนธ์ สาขาประวัติศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอนก นาวิมูล และ จรัส จันทรพรหมรัตน์. (2546). มรดกเมืองสงขลา มหาวิทยาลัยราชภัฏ. กรุงเทพฯ: ชุมชนนักเรียนเก่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- Pan, Lynn.ed. (1988). The Encyclopedia of the Chinese Overseas. Singapore: Archipelago Press.
- Suryadinata, Leo. (1997). Ethnic Chinese as southeast Asians. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- นายเด็กเชียง แซ่ลี้ม, อายุ 82 ปี สัมภาษณ์ที่สมาคมแต้จิ๋วหาดใหญ่, วันที่ 27 ตุลาคม 2548.
- นางศิริกุล แซ่ลี้ม, อายุ 48 ปี สัมภาษณ์ที่บ้านเลขที่ 86/165 ถ.นิพัทธ์สงเคราะห์ 5, วันที่ 4 ธันวาคม 2548.